

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЗА ЦЕНТРАМИ ВИТРАТ – УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У даній статті висвітлюються виробничо-комерційні дані, що стають інформацією, придатною для споживання тільки в тому разі, якщо їх форма дозволяє конкретному менеджеру використовувати їх з метою вживання практичних заходів. Розглядається показник собівартості, який має важливе значення для між підприємницьких та міжнародних аналітичних порівнянь, для виявлення подальших резервів зниження собівартості при одночасному доведенні якості, надійності продукції, яка повинна дорівнювати світовим стандартам.

Будь-який підрозділ організації, де здійснюється контроль за затратами виробництва, отриманням доходів або використанням інвестиційних витрат, будемо іменувати центрами витрат або центрами відповідальності. Контроль у розумінні автора, це не «тільки здійснення перевірки, а й виконання управлінських рішень».

Розподіл відповідальності або контроль по центрах витрат – необхідна умова ефективного функціонування системи інформаційного забезпечення. Виробничо-комерційні дані стають інформацією, придатною до споживання тільки в тому разі, якщо їх форма дозволяє конкретному менеджеру використовувати їх з метою вжиття практичних заходів. Даний факт лежить в основі управлінського, а в нашій термінології, оперативного обліку. В даний час, як показує виробничо-життєвий досвід, в аграрному секторі України немає можливостей підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, яке не розвивається, а зовсім занепадає.

Проте успіх роботи сільськогосподарських підприємств, які в сьогоденних умовах повинні працювати на повному госпрозрахунку та самофінансуванні, залежить від того, наскільки дієво спрацює протизатратний механізм, податкова та банківська системи, і тільки при цьому буде досягатися підвищення виробництва, зниження собівартості продукції та отримання необхідних накопичень, які забезпечують розширене відтворення в сільськогосподарських підприємствах. Непохитним правилом раціонального господарювання в нових умовах повинна бути економія ресурсів. Нині в період перебудови, поки що неподолані недоліки у вищезгаданих протизатратних механізмах, а значить, необхідне подальше вдосконалення його основ, недоліків у податковій, і банківській системах, зміцнення внутрішньогосподарського розрахунку в аграрно-промисловому комплексі.

Основними елементами внутрішньогосподарського розрахунку є планування, облік і контроль за скороченням витрат. Особливої уваги заслуговують проблеми контролю за добросовісністю і оперативністю отримання інформації про формування собівартості сільськогосподарської продукції, впровадження нормативного методу обліку виробництва.

Собівартість продукції – один із важливих показників ефективності роботи сільськогосподарських підприємств, так як вона характеризує сторони його діяльності і показує, наскільки ефективно на підприємстві використовуються трудові, матеріальні та грошові ресурси. Як здійснюється режим економії та як створюються внутрішньогосподарські накопичення. Зниження собівартості продукції є головним фактором збільшення суми отриманого прибутку та підвищення рентабельності виробництва.

Собівартість у значній мірі дозволяє судити про ефективність здійснених капітальних вкладень. Дані про собівартість окремих видів продукції використовуються для установлення оптових та роздрібних цін на продукцію. В той же час, зведення про затрати на виробництво узагальнюються в масштабах всього народного господарства, дають можливість обчислити національний дохід та фінансові ресурси усієї країни.

На сільськогосподарських підприємствах дані про затрати виробництва використовуються для контролю за господарською діяльністю і визначенням результатів роботи окремих підрозділів, а також для оцінки якості роботи керівників центрів відповідальності. Витрати на виробництво продукції необхідні для економічного аналізу та планування собівартості продукції на майбутні періоди.

Показник собівартості має важливе значення для міжпідприємницьких та міжнародних аналітичних порівнянь, для виявлення подальших резервів зниження собівартості при одночасному доведенні якості, надійності продукції до рівня світових стандартів (стосовно світових стандартів слід зауважити, що серед вчених немає єдиної думки навіть у визначенні їх назви, не говорячи про зміст).

В умовах бурхливого розвитку міждержавних економічних зв'язків, розширення торгівлі між країнами, міжнародне порівняння затрат на виробництво окремих видів продукції полегшує завдання установлення реальних цін на товари, що реалізуються на світовому ринку. Здається з цього і виходили наші співвітчизники, вводячи національний стандарт № 16. Проте із введенням даного стандарту і зміною плану рахунків значно ускладнився облік витрат підприємства (сільськогосподарського).

Якщо раніше цей облік витрат здійснювався на одному синтетичному рахунку за статтями витрат, то зараз в новому плані рахунку для цього відведено п'ять синтетичних рахунків, тобто для кожного елемента затрат відведені окремі синтетичні рахунки: 80 "Матеріальні витрати", 81 "Витрати на оплату праці", 82 "Відрахування на спеціальні заходи", 83 "Амортизація", 84 "Інші операційні витрати", а облік витрат виробництва і виходу продукції ведеться на синтетичному рахунку 23 "Виробництво". Проведені витрати на виробництво сільськогосподарської продукції (за відповідними елементами) переводяться оборотами через відповідні синтетичні рахунки, а потім відносяться на рахунок 23 "Виробництво".

Суттєвим недоліком у обліку витрат виробництва є те, що на ці витрати не відносяться адміністративні, які є накладними витратами, безпосередньо пов'язаними з організацією основного виробництва на сільськогосподарських підприємствах. Невіднесення адміністративних витрат до витрат виробництва не дає можливості визначити фактичну собівартість виробленої сільськогосподарської продукції.

Адміністративні витрати обліковуються на рахунок 92 "Адміністративні витрати", на якому відображаються загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства. До них належать витрати на утримання адміністративно-управлінського персоналу, на їх службові відрядження, на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних актів загальногосподарського призначення (оренда, амортизація, комунальні послуги), охорона, юридичні, аудиторські, транспортні послуги, поштово-телеграфні, канцелярські витрати, сума податків, зборів (обов'язкових платежів), які повинні відноситися шляхом розподілу на витрати виробництва і бути складовими собівартості виробленої продукції, а вони списуються з

кредиту рахунку 92 в дебет рахунку 79 "Фінансові результати". Доцільніше було б за доцільне проводити розподіл загальногосподарських витрат в кінці року на виробництво сільськогосподарської продукції в порядку, передбаченому для рахунку 91 "Загальновиробничі витрати" (в дебет рахунку 23 "Виробництво").

Крім витрат на основне виробництво та витрат за елементами облікованими на окремих синтетичних рахунках, окремо обліковуються:

- ◀ витрати на збут (рахунок 93), де обліковуються витрати, пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг);
- ◀ інші витрати операційної діяльності (рахунок 94), які групуються за елементами витрат, стосовно основного виробництва (матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати), до яких відносяться витрати на дослідження і розробки, втрати від знецінення запасів, нестачі й втрати від псування цінностей, визнані штрафи, пеня, неустойка, витрати на виплату матеріальної допомоги, на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- ◀ фінансові (95) витрати – на відсотки за користування кредитом та пов'язані із залученням позикового капіталу;
- ◀ втрати від участі в капіталі – втрати від спільної діяльності (96);
- ◀ інші (97), витрати, які виникають під час звичайної діяльності (крім фінансових), які зв'язані безпосередньо з виробництвом або реалізацією продукції;
- ◀ надзвичайні (99) втрати від стихійного лиха, інші надзвичайні витрати.

Усі ці вищезазначені витрати і втрати (рахунки 93, 94, 95, 96, 97, 99) списуються на рахунок 79 "Фінансові результати", а тому, можливо, було б краще зменшити кількість цих синтетичних рахунків затрат, а раніше більшість цих операцій обліковувалися на рахунку 80 "Прибутки і збитки" і було значно простіше.

Доцільно погодитись з думкою Р. Шиманського, який вірно стверджує, що «...національні стандарти потребують ґрунтовного вивчення, думки практиків стосовно нововведень в основному негативні, а нам пропонують ввести неперевірений, практично бездискусійний "невідкатаний" план... звітність узгоджується зі старим планом» [195], а також з А. Єлісеєвим [72], І. Чалим [190].

Як відомо, вартість товару при соціалізмі складалася з трьох елементів: вартості споживання засобів виробництва, вартості, що являє собою необхідну працю, та вартості, що втілює в собі додаткову працю. За своїм економічним змістом собівартість наближається до перших двох елементів, але ототожнювати собівартість з ним не можна.

По-перше, тому, що затрати живої уречевленої праці, відображені в собівартості продукції, не ідентичні суспільно необхідним затратам. Вартість, або її перших два елементи – більш високий ступінь, ніж собівартість. Собівартість споживаних засобів виробництва залежить, в першу чергу, від діючих цін на сировину та матеріали, паливо, електроенергію, від оцінки основних засобів, норм амортизаційних відрахувань та способів нарахування амортизації; затрати живої праці визначаються діючими нормами, розцінками, тарифними ставками. Звідси випливає, що собівартість відхиляється від $C+V$ вартості товару подібно тому, як ціна товару може відхилитися від вартості.

По-друге, індивідуальна собівартість продукції конкретного підприємства не відповідає суспільно необхідним затратам як уречевленої так і живої праці, необхідної для її виготовлення. Навіть всередині однієї і тієї ж галузі, на однорідних сільськогосподарських підприємствах, що виробляють однакову продукцію, її собівартість відрізняється від середньогалузевої, що також не дає підстав ототожнювати індивідуальну собівартість окремого підприємства з елементами $C+V$ вартості товару.

По-третє, як важливий госпрозрахунковий показник собівартість виконує функції економічного важеля і залежить від економічних та соціальних умов. Від системи

економічного стимулювання, політики цін, а також від методики планування і обліку витрат виробництва. Згідно з даними факторами собівартість може включити елементи додаткового продукту, такі як відрахування на соціальне страхування, плату за основні та оборотні фонди, проценти за банківський кредит тощо.

Однак на собівартість інколи не відносять деякі затрати, які є її складовою частиною, але відшкодовуються при розподілі чистого доходу підприємств. На нашу думку, буде невірним ототожнювати індивідуальну собівартість продукції конкретного підприємства з елементами $C+V$ вартості товару, тобто змішувати абстрактні категорії (вартість) з конкретно індивідуальною собівартістю. Але незважаючи на це в протизатратному механізмі господарювання АПК важливе місце належить використанню сукупних різнорідних економічних важелів і стимулів, створення умов економічної зацікавленості підприємств у ефективності їх виробничо-фінансової діяльності.

Література

1. *Слісєєв А.* Новий бухгалтерський облік Україні зараз абсолютно не потрібен. // Галицькі контракти. - 2000. №1. - с.7.
2. *Шиманський Р.* Нас кидають у чергову авантюру, подаючи це як ознаку цивілізованості. // Галицькі контракти. - 2000. №1. - с.5.
3. *Чальїй И.* Капитализм – это прежде всего учет...плюс стандартизация всей страны. Вестник бухгалтера и аудита Украины. - 1999. №23-24. - с.39.
4. План счетов бухгалтерского учета активов, капитала, обязательств и хозяйственных операций предприятий и организаций. Утвержденного приказом Министерства финансов Украины от 30.11.1999г. №191.